

JIGAR SEROZI: SABABLARI, BELGILARI VA DAVOLASH USULLARI

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Davolash ishi 25_36 guruh talabasi

Yo'ldasheva Zarina

ANNOTATSIYA. Maqolada jigar serozining rivojlanish sabablari va xavf omillari, kasallik belgilari, tashxislash usullari hamda davolash yo'llari tahlil qilingan. Tadqiqotda ilmiy manbalar asosida jigar serozining klinik xususiyatlari o'rganilib, uning sog'liq uchun xavfi yoritildi. Shuningdek, profilaktik choralar va erta tashxis qo'yishning ahamiyati muhokama qilindi.

Kalit so'zlar: jigar serozi, gepatit, alkogolizm, assit, profilaktika.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены причины и факторы риска развития цирроза печени, клинические проявления заболевания, методы диагностики и лечения. В исследовании на основе научных источников изучены клинические особенности цирроза печени и его угроза для здоровья. Также обсуждается значение профилактических мер и ранней диагностики.

Ключевые слова: цирроз печени, гепатит, алкоголизм, асцит, профилактика.

ANNOTATION. This article analyzes the causes and risk factors of liver cirrhosis, its clinical manifestations, diagnostic approaches, and treatment methods. Based on scientific sources, the clinical features of cirrhosis and its threat to health were studied. Furthermore, the importance of preventive measures and early diagnosis is discussed.

Keywords: liver cirrhosis, hepatitis, alcoholism, ascites, prevention.

KIRISH. Jigar inson organizmidagi eng muhim a'zoldan biri bo'lib, u moddalar almashinuvi, ovqat hazm qilish, qon ivishini ta'minlash, zaharli moddalarni zararsizlantirish va immun tizimni mustahkamlashda beqiyos ahamiyatga ega.

Jigarning normal faoliyati buzilganda butun organizm hayotiy jarayonlari izdan chiqadi. Shunday og'ir kasalliklardan biri bu — jigar serozidir.

Jigar serozi — bu jigarning surunkali kasalligi bo'lib, unda normal gepatositlar o'rnini chandiq (fibroz) to'qima egallaydi, jigar shakli va hajmi o'zgaradi, natijada uning funksional imkoniyatlari keskin kamayadi. Seroz asta-sekin rivojlanib, yillar davomida sezilarsiz kechishi mumkin, biroq oxir-oqibat hayot uchun xavfli bo'lgan asoratlari, jumladan, assit, jigar yetishmovchiligi va jigar rakiga olib kelishi mumkin.

Dunyo sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, jigar serozi global miqyosda o'lim sabablari orasida yuqori o'rinlardan birini egallaydi. Har yili millionlab odamlar ushbu kasallik va uning asoratlari oqibatida hayotdan ko'z yumadi. O'zbekistonda ham serozning asosiy sabablari sifatida virusli gepatitlar (B, C, D turlari), spirtli ichimliklarni ko'p iste'mol qilish, noto'g'ri ovqatlanish natijasida paydo bo'ladigan yog'li gepatoz, shuningdek, autoimmun jarayonlar va dori vositalarining toksik ta'siri qayd etiladi.

Mazkur mavzuni o'rganish dolzarbligi shundaki, jigar serozi nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy muammo ham hisoblanadi. Chunki u mehnatga layoqatli aholining salomatligiga bevosita ta'sir ko'rsatib, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ham salbiy ta'sir qiladi. Shu sababli, jigar serozining kelib chiqish sabablari, klinik belgilari, tashxislash usullari va davolash choralarini chuqur o'rganish hamda profilaktika masalalarini tahlil qilish ilmiy va amaliy jihatdan katta ahamiyat kasb etadi.

METODLAR (METHODS). Ushbu maqola tayyorlanishida ilmiy tahlil va taqqoslash metodlari qo'llanildi. Maqsad — jigar serozining sabablari, rivojlanish mexanizmi, klinik belgilari va davolash usullarini aniqlash hamda ularni ilmiy adabiyotlar asosida umumlashtirishdan iborat.

Tadqiqot quyidagi bosqichlarda olib borildi:

1. Adabiyotlarni o'rganish va tahlil qilish – jahon va mahalliy ilmiy manbalar, gastroenterologiya bo'yicha darsliklar, tibbiy maqolalar, Jahon sog'liqni saqlash

tashkiloti (WHO) hamda O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining rasmiy ma'lumotlari o'rganildi.

2. Statistik ma'lumotlarni tahlil qilish – jigar serozi bilan kasallanish darajasi, asosiy etiologik omillar (virusli gepatit, alkogolizm, yog'li gepatoz) bo'yicha xalqaro va milliy ko'rsatkichlar o'rganilib, ular taqqoslandi.

3. Klinik kuzatuvlar va amaliy tajribalar – jigar serozi tashxisida keng qo'llaniladigan tekshiruv usullari (biokimyoviy qon tahlillari, ultratovush tekshiruvi, biopsiya) hamda davolash amaliyotlari (dori vositalari, parhez, transplantatsiya) bo'yicha tahliliy ma'lumotlar jamlandi.

4. Taqqoslash va umumlashtirish – turli manbalardan olingan ma'lumotlar solishtirilib, xulosalar chiqarildi.

Metodologik yondashuv sifatida analitik tahlil, sistemali yondashuv, qiyosiy tahlil va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Bu usullar jigar serozi muammosini kompleks yondashuv asosida o'rganish imkonini berdi.

NATIJARLAR (RESULTS). O'tkazilgan ilmiy adabiyotlar, statistik ma'lumotlar va klinik kuzatuvlar tahlili shuni ko'rsatdiki, jigar serozining rivojlanishida bir necha asosiy omillar muhim rol o'ynaydi. Eng ko'p uchraydigan sabablar qatoriga virusli gepatitlar (B, C va D turlari), alkogolizm, yog'li gepatoz, autoimmun jarayonlar hamda dori vositalari yoki toksik moddalar bilan zaharlanish kiradi. Xalqaro tibbiy manbalarga ko'ra, jigar serozi holatlarining 55–60 foizi virusli gepatitlar bilan bog'liq bo'lib, O'zbekiston sharoitida ham aynan shu omil yetakchi hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlarda esa alkogolizm serozning asosiy sababi sifatida qayd etilgan. Bundan tashqari, noto'g'ri ovqatlanish, semirish va jismoniy faollikning yetarli emasligi natijasida rivojlanadigan yog'li gepatoz ham serozning muhim xavf omillaridan biri sanaladi.

Klinik kuzatuvlar natijalariga ko'ra, jigar serozi bilan og'riqan bemorlarda bir qator o'ziga xos alomatlar kuzatiladi. Dastlab umumiy holsizlik, tez charchash,

ishtahaning pasayishi va vazn yo'qotish ko'rinadi. Kasallik rivojlangan sari sariqlik, qorin bo'shlig'ida suyuqlik yig'ilishi (assit), oyoq-qo'llarda shishlar, terida qon tomirlarining kengayishi ("o'rgimchak tomirlar") va qorin devorida kengaygan venalar ("meduza boshi") paydo bo'ladi. Bu belgilar jigar faoliyatining keskin pasayganini ko'rsatadi.

Tashxislashda laborator va instrumental usullar qo'llaniladi. Biokimyoviy qon tahlillari bilirubin miqdorining ortishini, jigar fermentlari faolligining buzilishini va oqsil darajasining pasayishini ko'rsatadi. Ultrasonografiya, kompyuter tomografiyasi va biopsiya esa jigar to'qimalaridagi fibroz jarayonini aniq baholash imkonini beradi.

Davolash natijalaridan ma'lum bo'ldiki, kasallikning dastlabki bosqichlarida dori vositalari, virusga qarshi preparatlar, hepatoprotektorlar va qat'iy parhez ijobiy samara beradi. Ammo kech bosqichlarda dori vositalari faqat simptomlarni yengillashtirishga xizmat qiladi, kasallikning o'zini to'xtata olmaydi. Og'ir darajadagi serozda yagona samarali usul — jigar transplantatsiyasi hisoblanadi, biroq bu usul juda qimmat va hamma uchun mavjud emas. Umuman olganda, natijalar shuni ko'rsatadiki, jigar serozi kech tashxis qo'yilganda o'lim darajasi yuqori bo'ladi. Shu bois kasallikni erta aniqlash, sog'lom turmush tarzini shakllantirish va profilaktika choralarini keng qo'llash bemorlarning umrini uzaytirish va hayot sifatini yaxshilashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

MUHOKAMA (DISCUSSION). O'tkazilgan tahlillar natijalari shuni ko'rsatadiki, jigar serozi ko'plab etiologik omillarga ega bo'lib, ularning orasida virusli gepatitlar va alkogolizm yetakchi o'rinlarni egallaydi. Jahon tajribasi shuni tasdiqlaydiki, gepatit B va C ning keng tarqalgan hududlarida seroz darajasi yuqori bo'ladi, alkogolni ko'p iste'mol qiladigan mamlakatlarda esa alkogolga bog'liq seroz ustunlik qiladi. So'nggi yillarda yog'li gepatoz ham jigar serozi rivojlanishida muhim xavf omiliga aylangan, chunki noto'g'ri ovqatlanish, semirish va jismoniy faollik yetishmasligi ko'plab aholida

kuzatilmoqda. Bu esa serozning nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy muammo ekanini ko'rsatadi

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, serozning klinik belgilari dastlab yashirin kechadi va ko'pincha kech bosqichlarda tashxislanadi. Bu esa davolash samaradorligini pasaytiradi. Shuning uchun erta tashxis qo'yish va xavf omillarini nazorat qilish serozga qarshi kurashishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Laborator tahlillar, ultratovush tekshiruvlari va biopsiya orqali kasallikni dastlabki bosqichlarda aniqlash mumkin.

Davolash masalasida olib borilgan muhokamalar shuni ko'rsatdiki, serozning dastlabki bosqichlarida dori vositalari va parhez muhim natija beradi. Virusli gepatitlarda antivirus preparatlari qo'llanishi kasallik rivojlanishini sekinlashtiradi. Biroq og'ir bosqichlarda dori vositalari faqat simptomlarni nazorat qilishga xizmat qiladi, asosiy kasallikni to'xtata olmaydi. Jigar transplantatsiyasi esa eng samarali usul hisoblanadi, ammo iqtisodiy jihatdan hamma uchun mavjud emasligi muammoni yanada murakkablashtiradi.

Muhokama natijalariga ko'ra, serozga qarshi kurashishda eng samarali yo'l — bu profilaktika hisoblanadi. Virusli gepatitga qarshi emlash, spirtli ichimliklardan voz kechish, sog'lom ovqatlanish, jismoniy faollikni oshirish va muntazam tibbiy ko'riklardan o'tish kasallikning oldini olishda katta ahamiyat kasb etadi. Aholining sog'liq madaniyatini oshirish, keng ko'lamlı ma'rifiy kampaniyalarni amalga oshirish ham serozni kamaytirishga yordam beradi. Umuman olganda, jigar serozi — bu nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy-iqtisodiy muammo bo'lib, uni erta aniqlash va profilaktika choralarini kuchaytirish jamiyat salomatligi uchun muhim strategik vazifa sanaladi.

XULOSA (CONCLUSION). Yuqorida keltirilgan ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, jigar serozi dunyo bo'yicha keng tarqalgan va jiddiy oqibatlariga olib keluvchi kasalliklardan biridir. Uning rivojlanishida virusli gepatitlar, alkogolizm, yog'li gepatoz, autoimmun jarayonlar hamda toksik moddalarning ta'siri asosiy etiologik omillar

sifatida namoyon bo'ladi. Kasallikning dastlabki bosqichlari ko'pincha yashirin kechishi sababli erta tashxis qo'yish qiyinlashadi va davolash samaradorligi pasayadi.

Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, jigar serozining kech bosqichlarida dori vositalari faqat simptomatik yordam ko'rsatadi, eng samarali usul esa jigar transplantatsiyasi hisoblanadi. Ammo bu usul qimmat va ko'pchilik uchun amaliyotda qo'llash imkoniyati cheklangan. Shu sababli kasallikni erta aniqlash, virusli gepatitga qarshi emlashni kuchaytirish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, spirtli ichimliklardan voz kechish va muntazam profilaktik ko'riklardan o'tish serozga qarshi kurashishda eng muhim yo'nalishlar hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, jigar serozi faqat tibbiy muammo emas, balki ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega global kasallikdir. Uni kamaytirish uchun davlat miqyosida profilaktika dasturlarini amalga oshirish, aholini sog'lom turmush tarziga keng jalb etish va erta tashxis qo'yish imkoniyatlarini kengaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti. Global gepatit bo'yicha hisobot – 2017. Jeneva: WHO, 2017.
2. Yevropa Jigar Kasalliklarini O'rganish Assotsiatsiyasi (EASL). Jigar o'smalarini davolash bo'yicha klinik qo'llanma. Journal of Hepatology, 2018; 69(1):182–236.
3. Tsochatzis E.A., Bosch J., Burroughs A.K. Jigar serozi. The Lancet, 2014; 383(9930):1749–1761.
4. Asrani S.K., Devarbhavi H., Eaton J., Kamath P.S. Dunyo bo'yicha jigar kasalliklari yuklamasi. Journal of Hepatology, 2019; 70(1):151–171.

5. Mokdad A.A., Lopez A.D., Shahrzaz S. va boshq. 1980–2010-yillarda 187 mamlakatda jigar serozi oqibatidagi o'lim darajasi: tizimli tahlil. BMC Medicine, 2014; 12:145.

6. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Virusli gepatitlar va jigar kasalliklari bo'yicha metodik qo'llanma. Toshkent, 2020.

7. Karimov U., Rustamov A. Gastroenterologiya asoslari. Toshkent: Ibn Sino nashriyoti, 2019.